נמנין עליהן בפסח לאוכלם, משום שהם נחשבים כבשר. **ועוד: התורה חסה על ממונן של ישראל. אמר ליה** [לו] **רב פפא לרבה** בתמיהה: והרי **ר' שמעון בן לקיש** חולק על ר' יוחנן, וסבור שאין נמנים על גידים כאלה, מפני שסופם להקשות, **ואיסורא דאורייתא** [ויש כאן חשש לאיסור תורה] של אכילת טריפה, **ואת אמרת מאי ליחוש להו** [ואתה אומר מה נחשוש להם]?! **אישתיק** [שתק] **רבה. ושואלים: ואמאי אישתיק** [ומדוע שתק]? **והאמר** [והרי אמר] **רבא: הלכתא כוותיה** [הלכה כשיטתו] של **ר' שמעון בן לקיש** במחלוקתו עם ר' יוחנן רק **בהני תלת** [באותם שלושה] עניינים שהוזכרו במסכת יבמות (לו,א), ולא בעניינים אחרים, ואם כן יכול היה לומר שאין הלכה כריש לקיש בענין זה! ומשיבים: **שאני הכא דהדר ביה** [שונה כאן], בענין גידים שסופם להקשות, שחזר בו] **ר' יוחנן לגביה** [לשיטתו] של **ר' שמעון בן לקיש**. שהרי בענין עור רך שעתיד להקשות אמר שהוא נדון על שם סופו. וכשהקשה לו ריש לקיש ממשנה שמוכח ממנה להיפך, **אמר לו: אל תקניטני**, אל תצער אותי, אל תקשה עלי מאותה משנה, **שבלשון יחיד אני שונה אותה**, שדעת יחיד היא, ואין הלכה כמותו.

ובפסיקת הלכה למעשה בענין משנתנו מסופר, **ההוא** [אותו מקרה] **שנשבר העצם** של רגל הבהמה **ויצא לחוץ**, והיה מכוסה ברובו בבשר ועור, אלא **דאישתקיל קורטיתא מיניה** [שניטלה חתיכה קטנה ממנו] מן העצם, **אתא לקמיה** [בא אותו מקרה לפני] **אביי. שהייה תלתא ריגלי** [השהה אותו אביי שלושה רגלים] כדי להתייעץ בדבר עם חכמים אחרים. **אמר ליה** [לו] **רב אדא בר מתנא** לבעל הבהמה: **זיל קמיה** [לך לפני] **רבא בריה** [בנו] של **רב יוסף בר חמא**, הוא רבא המפורסם, **דחריפא סכיניה** [שחריפה סכינו] כלומר, שהוא פוסק במהירות. **אתא לקמיה** [בא לפניו] **ושאלו, אמר לו רבא: מכדי ונשבר העצם ויצא לחוץ תנן** [שנינו] במשנתנו, שאם רוב הבשר קיים שחיטתו מטהרתו, **מה לי אם נפל העצם, מה לי איתיה** [אם ישנו] במקומו? עוד בעניינים אלה, **אמר ליה** [לו] **רבינא לרבא: אם נשברה העצם והבשר מכסה את רובה כשהוא מתלקט מעט כאן ומעט כאן, מהו? וכן אם היה הבשר מתרוסס**, מרוסק ודק, **מהו? וכן אם היה מתמסמס** (רקוב) **מהו? ושואלים: היכי דמי** [כיצד הוא בדיוק] **מתמסמס? אמר רב הונא בריה** [בנו] של **רב יהושע: כל** שהוא בשר כזה **שהרופא קודרו, חותך אותו מסביב ומוציא אותו, כדי שיוכל המקום להירפא. איבעיא להו** [נשאלה להם]: **אם ניקב הבשר המכסה את העצם מהו? האם דינו כניטל?**

נמנין עליהם — דאפילו לא נמנה אדם עם המבורה אלא לאכול מהן — יצא ידי אכילת פסח, אלמא בשר מינהו. **ריש לקיש** — פליג עליה בפסחים ב"כילד צולין" (פד,א) ואמר: אין נמנין. והכא לאכשורי טרפה קאמי, ואיסורא דאורייתא היא, ואת אמרת כו'. **ואמאי אישתיק והאמר רבא** — ביבמות [לו,א] ב"החולץ" — הלכתא כריש לקיש בהני תלת, ותו לא: קנין פירות, והחולץ למעוברת, ומתנה באמצע. כולן ב"החולץ". אלמא, בהך גידין הרכין הלכתא כרבי יוחנן, דאף על גב דסופן להקשות הרי הן עכשיו כבשר! **שאני הכא דהדר ביה רבי יוחנן** — מגידין הרכין, ואמר: כל מידי דסופן להקשות — בתר סוף אזלינן. דמעיקרא הוה סמיך רבי יוחנן אהא דתנן ב"העור והרוטב" (חולין קכב,ב): עור הראש של עגל הרך הוי כבשר לטומאת אוכלין ונבלות, ואף על גב דסופו להקשות, והדר ביה ואוקמה להיא כיחידאה. דאמר ליה — רבי יוחנן לריש לקיש ב"העור והרוטב" דקבעי מיניה: עור הראש של עגל הרך מהו שיטמא? ואמר ליה: אינו מטמא הואיל וסופו להקשות. ואמר ליה, הרי שינו: ואלו שעורותיהן כבשרן... עור הראש של עגל הרך! ואמר ליה: אל תקניטני בה, שבלשון יחיד אני שונה אותה. כלומר, יחידאה היא ולא סבירא לן כוותיה. דאישתקיל קורטיתא — לשון קורט, כלומר מעט מן העצם נעכל ונפל לארץ. שהייה תלתא ריגלי — לשאול הלכה לחכמים הנאספים לרגל. אמר ליה רב אדא בר מתנה — לבעל הבהמה. רבא בריה דרב יוסף בר חמא — הוא רבא פלוגתיה דאביי. דחריפא סכיניה — בר פלוגתיה דאביי. מכדי נשבר העצם ויצא לחוץ תנן — בברייתא דלעיל, מה לי נפל מייה מה לי איתיה? הואיל ועור ובשר חופין את רובו — כשרה. מתלקט מהו — בשר הנותר לכסות הרוב אינו יחד, אלא כאן מעט וכאן מעט סביב העצם, ואם תגרפהו הרי רוב הקיפו נכסה. מתרוסס מהו — שהיה הבשר מרודד וקלוש וחופה את רוב העצם. נתמסמס — בשר הנשאר לכסוי נרקב. קודרו — נוטלו בסכין כקדירת אלוהה. איבעיא להו ניקב — אותו בשר החופה, נקב קטן בלא חסרון. מהו — מי הוי ריעותא או לא?

מסורת הש"ס

א. חולין מט,ב (ושם סומנו מקבילות).

ב. (כעין זה) חולין מט,ב.

ג. יבמות לו,א. ב"ב קכט,ב.

ד. חולין קכב,ב. (הביטוי) פסחים פד,א. חולין נה,ב. קלד,א.

ה. (מעשה דומה) יבמות קכב,א.

ו. ראה חולין נג,ב.

גרסות

אמר ליה רב פפא לרבה בכתי"מ ועוד: **אמר ליה רב פפא לרבא** ויש בכת"י: **אמר ליה רב פפא** וראה בסוף העמוד הקודם.

ואת אמרת מאי ליחוש להו יש בכת"י ובמקורות: **ואת אמרת התורה חסה על ממונן של ישראל** כמו לעיל מט,ב.

זיל קמיה דרבא בריה דרב יוסף בר חמא בכתי"מ ובמקורות: **זיל קמיה דרבא.**

אתא לקמיה בכתי"מ ועוד: **אתא לקמיה דרבא.**

קודרו בכתי"מ: **קודדו** ובערוך: **קורדו** ובכת"י: **גוררו** ויש בכת"י: **גוררו ומעמידו על בשר חי** ראה לעיל נג,ב.

לשון

קורטיתא

"קורטיתא" היא מעין לשון נקבה של "קורטי", או קורט קטן.

"קורטי" עניינו משהו קטן, שבריר של דבר. מלה זו קרובה במשמעותה למלה היוונית κεράτιον (קראטיון), וכנראה גם למשקל הקראט המצוי במקומות שונים, והוא מקביל במובנו לגרעין של חרוב. אולם נראה כי מלים אלה עצמן יש להן מקור שמי. משום כך יש משערים כי "קרטי" הוא כשינוי צורה קל של "קרץ" במובן חתך. כלומר, חתיכה קטנה.

קודרו

בספר הערוך ובעוד מקומות ה"קודר" הוא "קודד", מן השורש "קדד" (בערבית قدد) במשמעות נוקב.

נִמְנִין עֲלֵיהֶן בַּפֶּסַח. וְעוֹד: [א]הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְרַבָּה: [ב]רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְאִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא, וְאַתְּ אָמְרַתְּ מַאי לֵיחוּשׁ לְהוּ?! אִישְׁתִּיק. וְאַמַּאי אִישְׁתִּיק? וְהָאָמַר רָבָא: [ג]הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ בְּהָנֵי תְּלָת! — שָׁאנֵי הָכָא, דַּהֲדַר בֵּיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְגַבֵּיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דַּאֲמַר לֵיהּ: [ד]אַל תַּקְנִיטֵנִי, בִּלְשׁוֹן יָחִיד אֲנִי שׁוֹנֶה אוֹתָהּ.

הַהוּא נִשְׁבַּר הָעֶצֶם וְיָצָא לַחוּץ דְּאִישְׁתְּקִיל קוּרְטִיתָא מִינֵּיהּ, [ה]אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵי, שַׁהְיֵיהּ תְּלָתָא רִיגְלֵי. אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר מַתְּנָא: זִיל קַמֵּיהּ דְּרָבָא בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, דְּחָרִיפָא סַכִּינֵיהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ, אֲמַר: מִכְּדֵי נִשְׁבַּר הָעֶצֶם וְיָצָא לַחוּץ תְּנַן, מַה לִּי נָפַל, מַה לִּי אִיתֵיהּ! אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא: מִתְלַקֵּט מַהוּ? מִתְרוֹסֵס מַהוּ? מִתְמַסְמֵס מַהוּ? [ו]הֵיכִי דָּמֵי מִתְמַסְמֵס? אֲמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: כָּל שֶׁהָרוֹפֵא קוֹדְרוֹ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: נִיקַּב מַהוּ? נִכְסָין כְּקִלִּירַת אַרוּבָה. אִיבַּעְיָא לְהוּ נִיקַּב — אוּתוֹ בְּשַׂר הַחוֹפֶה, נֶקֶב קָטָן בְּלֹא חֲסָרוֹן. מַהוּ — מִי הֲוֵי רִיעוּתָא אוֹ לָא?

תוספות

אל תקניטני — דאותביה ריש לקיש לרבי יוחנן מההיא דאלו שעורותיהן כבשרן כו'. ואם תאמר: לדידיה גופיה תקשה ליה, דהא קסבר דבתר בסוף אזלינן, בהך גידין שסופן להקשות! ויש לומר: דלא דמי פסח דלאכילה, לטומאה. דאפילו עור ששלקו מטמא טומאת אוכלין כיון דחזי לאכילה, כדאמר בסמוך, ואף על גב דודאי אין נמנין עליו בפסח, והכי נמי גידין שסופן להקשות. וכן בפרק "כיצד צולין" (פסחים פד,א) דפריך מההיא דרבי יוחנן דאמר: עור הראש של עגל הרך אין מטמא טומאת אוכלין, אההיא דגידין שסופן להקשות — מכל שכן פריך. ובירושלמי אההיא דראשו של עגל הרך, אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא לטומאה, אבל ללקות לא. וריש לקיש אמר: משנה שלמה היא זו, בין לטומאה ובין ללקות. ומסיק התם: מיחלף שיטתיה דריש לקיש, תמן לא עביד לה בשר גבי גידין שסופן להקשות, דאמר: אין נמנין, וכאן עביד ליה בשר! אמר רבי בון, טעמא דריש לקיש: "ואכלו את הבשר" — בשר ולא גידין. משמע לפי הירושלמי דבכל מקום אזיל בתר השתא, בר מגבי פסח דכתיב קרא.

בלשון יחיד כו' — היה שונה במשנה: "דברי רבי שמעון". ולא כמו שפירש בקונטרס: משום דאתיא כיחידאה. דבפרק "החולץ" (יבמות מב,ב) פריך, והא אמר רבי יוחנן: הלכה כסתם משנה, אף על גב דאתיא כרבי יהודה. ואם תאמר: וממאי דמההיא דפסח הדר ביה? ודלמא מההיא דלקמן הדר ביה! ויש לומר: דמסתמא הדר ביה לגבי חבריה.

נתמסמס מהו — הא דאמר ב"אלו טרפות" (חולין נג,ב): נתמסמס הבשר רואין אותו כאילו הוא אינו — היינו כגון בריאה ובגידין, שהטרפות תלוי בהן. אבל הכא, שהטרפות תלוי בעצם, אף על גב דנתמסמס הבשר — שמא עדיין מגין.

עיונים

נמנין עליהן בפסח בקרבן הפסח יש דין מיוחד — שאינו נאכל אלא למנוייו (משנה זבחים נו,ב), כלומר, לאלו שנימנו מראש לאוכלו, ומי שלא נמנה עליו מראש — אינו יוצא בו ידי חובתו. וכאן נאמר כי אפילו נמנה אדם על גידים שסופם להקשות — יצא ידי אכילת הפסח, ומכאן שדינם כבשר.

ועוד התורה חסה על ממונן של ישראל ראה לעיל מט,ב הרחבה בביאור כלל זה. ולכאורה, תמוה הדבר: אם רבה פוסק כר' יוחנן, מדוע הוצרך להוסיף נימוק שהתורה חסה על ממונם של ישראל, ואם אין הלכה כר' יוחנן, אלא כריש לקיש שהולך אחר הסוף — מה יועיל שיקול זה? ויש שהסביר כי רבה היה מסופק כמי הלכה, ולכך אמר: אין לאסור במקרה זה, מפני שקיימת שיטתו של ר' יוחנן, שהולכים אחר מצב הגידים עכשיו. וגם אם תאמר שספק הוא — יש להקל בדבר, משום שהתורה חסה על ממונם של ישראל. ועל כך השיב רב פפא, כי להיפך — הרי קיימת דעתו של ריש לקיש האוסר. וגם אם תאמר שיש כאן ספק כמי הלכה — יש להחמיר מספק, כיון שהוא איסור תורה (תורת חיים).

ואמאי אישתיק והאמר רבא הלכתא כוותיה דר' שמעון בן לקיש קשה לומר שמקשים על רבה מדברי רבא תלמידו (אלא אם כן מסתמכים על כך שרבא לא היה פוסק כך אם לא היה שמע כן מרבו, רבה). והגרסה העיקרית בענין זה היא כנראה "רבא", ששואלים על רבא מדברי עצמו. ועוד ראיה לדבר, מכך שהמקשה הוא רב פפא, תלמידו של רבא.

דהדר ביה ר' יוחנן לגביה דרבי שמעון בן לקיש דברים אלו מתייחסים לשאלתו של ריש לקיש (להלן קכב,ב): מה דינו של עור הראש של עגל הרך, האם דינו כבשר ליטמא טומאת אוכלים אם יישחט ויגע בטומאה, או טומאת נבילות אם ימות. ועל כך ענה לו ר' יוחנן שאינו מטמא, הואיל וסופו להתקשות. וכשהקשה לו ריש לקיש מן המשנה (להלן קכב,א) המונה את אלו שעורותיהם כבשרם, ובכללם עור הראש על עגל הרך, השיב לו ר' יוחנן שאין הלכה כמשנה זו, שהוא שונה אותה בלשון יחיד.

ושאלו בתוס': וכיצד יתרץ ריש לקיש בעצמו משנה זו, שממנה עולה שאין מתחשבים במה שהעור עתיד להקשות, ומדוע לא נלמד מכאן שגידים שסופם להקשות — אין נמנים עליהם בפסח? והשיבו כי שונה דין טומאת אוכלים מדין אכילת הפסח, שיש דברים שמיטמאים טומאת אוכלים כיון שהם ראויים לאכילה (כגון עור ששלקו להלן), ואין נמנים עליהם בפסח, מפני שבעיקרם אינם עומדים לאכילה, והוא הדין לענין גידים. והוסיפו כי מן התלמוד הירושלמי עולה שלא כשיטת התלמוד שלנו (מהרש"א), ששיטת ריש לקיש בעיקרה היא שהולכים אחר המצב העכשוי של הגידים, ומה שהוא אומר שאין נמנים עליהם בפסח הוא בגלל גזירת הכתוב.

בלשון יחיד אני שונה אותה רש"י פירש: כלומר, דעת יחיד היא. אבל בתוס' הסבירו — שהיה שונה אותה במפורש בשם ר' שמעון, אבל אם היה שונה אותה בסתם — היה מקום להקשות ממנה גם אם שיטת יחיד היא, ולשיטת ר' יוחנן עצמו, שהלכה כסתם משנה, מפני שכשסתם רבי כדעה זו במשנה נתכוון לפסוק כמותה (תוס').

דאישתקיל קורטיתא מיניה וכו' הפירוש בפנים הוא כרש"י ורמב"ם, ולפי מסקנת רבא היא להקל. אבל רבינו זרחיה הלוי (בעל המאור) פירש: שיצא לחוץ שמתחילה לא היה רובו של העצם מכוסה, אלא רק לאחר שנפל ממנו מקצת. ואביי הסתפק האם הולכים אחר המצב עכשיו, או שמא, כיון שאם לא היתה החתיכה נופלת לא היה עור ובשר חופים את רובו — הרי זו טריפה. ולשיטתו פשט רבא את הדין מן המשנה להחמיר, שכיון שיצא הרוב לחוץ — נעשתה הבהמה טריפה, ושוב אין לה תקנה.

שהייה תלתא ריגלי כלומר, דחה את מתן התשובה עד שעברו שלושה רגלים, שרצה לשקול את הדבר כראוי, או להתייעץ עם חכמים אחרים. ואמר רב אדא בר אהבה לאיש שבא לשואלו, שילך אצל רבא, שסכינו חריפה, כלומר, שיש לו לב פתוח בסברה (רש"י), וחותך את הדין לאלתר, ולא יצטרך להשתהות (תורת חיים).

תלתא ריגלי שרצה להתייעץ בחכמים הבאים לרגל, כלומר, להתכנסות שהיתה נעשית בפומבדיתא, שהיו העם ותלמידי חכמים מתקבצים לשמוע דרשה, הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג (ראה רש"י יבמות קכב,א). ועוד הביא רש"י (שם) בשם תשובת הגאונים, ש"ריגלא" שנזכר בתלמוד הוא יום שמת בו אדם גדול, שקובעים אותו לכבודו, ומדי שנה בשנה כשמגיע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביביו ובאים על קברו עם שאר העם להושיב ישיבה שם.

מתרוסס כלומר, מרודד וקלוש (רש"י). ויש שפרשו: שנתפח העור והבשר עד שאינו דבוק לגמרי לעצם (במאירי).

מתמסמס מהו לעיל (מג,ב) נאמר כי בשר שמתמסמס נחשב כאילו ניטל. אלא ששם מדובר בבשר שהוא חלק מן האבר שאם נחסר ממנו הרי זו טריפה, אבל כאן הטריפה אינה תלויה בחסרון הבשר עצמו, אלא בשאלה האם הוא מגן על העצם, וייתכן כי גם בשר שנתמסמס מועיל לענין זה (תוס' ועוד).

אורח ההלכה

נמנין עליהן בפסח גידים הרכים שסופם להתקשות, אף על פי שהם ראויים לאכילה — אין נמנים עליהם בפסח. כמסקנת הגמרא, שחזר בו ר' יוחנן והודה לריש לקיש (מהר"י קורקוס). (רמב"ם ספר קרבנות הלכות קרבן פסח פ"י ה"י).

דאישתקיל קורטיתא מיניה נפל מקצת העצם, ויש בעור ובבשר כדי לכסות את רוב השבר כולל המקום שבו היה החלק שנפל — כשרה הבהמה. כרבא בריה דרב יוסף בר חמא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ח הי"ב. שו"ע יו"ד נה, ה).

מתלקט, מתרוסס וכו' היה הבשר המכסה את רוב העצם מפוזר סביבות העצם, או שהיה מרודד או מתקלף מעל העצם, או שניטל השליש התחתון שלו או שניקב או שנסדק — אינו מצטרף לרוב והבהמה טריפה. שלא נפשטו שאלות אלו בגמרא ולהחמיר. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ה ה"ח. שו"ע יו"ד נה, י).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

נסדק — הבשר הנותר לכסוי, מהו? נקלף מעל העצם — אותו בשר המופה, ואינו דבוק בעצם, מהו? אם תמצי לומר נקלף בלא חסרון הבשר — בשר. ניטל שליש התחתון — של עובי הבשר סמוך לעצם, הרי שני שליש עליונים עומדים בחויר, מהו? תא שמע — תלא מהנך בעיי, דאמר רבי יוחנן: עור הרי הוא כבשר. אלמא, ניטל שליש התחתון ונשאר העור, ושני שליש עומדים — כל שכן דבשר. דלמא התם דקנה משכא דידיה — שהחזיק העור בשלו. כלומר, התם לאו בניטל הבשר מתחתיו והעור עומד בחויר קאמר, אלא כגון שנשבר העצם בשיפולו שהוא ערוס מבשר, סמוך לארכובה שאין שם אלא עור, והעור דבוק יפה בעצם ומחזיקו. נקדר — הבשר בסכין מעל הבשר בעגול כמין טבעת, ורוב היקפו מכוסה. מהו — מי אמרינן: כיון דנקדר בעגול — שוב אינו מעלה ארוכה, או לא אמרינן? מסרטו בעצם — דעלמא, ומתוך שהוא מוציא דם — מתחבר הבשר ונמשך זה אצל זה ומעלה ארוכה, וכן דרך הרופאים. מזרף זריף — עושה חריצים בבשר ומכאיב המכה. והוא דקנה גרמא דידיה — שאנו רואים שהעצם מחזיק בשלו, שביות הקדירה מידבק העצם לבשר, וסימן התחלת עלות ארוכה הוא.

משנה נפש היפה — שאין דעתו קצה בה מחמת מיאוס. תאכלנה — ולא אמרינן: אבר מן החי הוא, שגם היא ניתר בשחיטת האם. ואינה מטמאה — דלא תשיבא אוכל. ולא טומאת נבלות — אם מתה הבהמה. חישב עליה — לאכילה. מטמאה טומאת אוכלין — אם נגעה בטומאה, דמחשבה משויא ליה אוכל. אבל לא טומאת נבלות — דלאו בשר הוא, אלא כשאר אוכל בעלמא הוא. אסורה באכילה — ואף על גב דלא נפק אלא פורתא, ולישא למימר כל מיחוי הולד היה שם — שמא באותו מקצת יצא ראש הולד, והרי הוא כילוד. הכי גרסינן: סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה. המבכרת — זהו פטר רחם שלה. ישליכנה לכלבים — שאין בה קדושה. דאף על גב דאין שליא בלא ולד, הכא הוה רובה לאו בת מיקדשה היא, דדלמא נקבה הוה, כדלקמן בגמרא [עמוד ב]. ובמוקדשין — כגון בהמת שלמים שהפילה שליא. תקבר — דכיון דאין שליא בלא ולד — קדשה, דבין זכר ובין נקבה דנפיק מבהמת הקדש — קדיש. בפרשת דרכים — מקום שהדרכים מתפרשים לשנים. ודרך המתפשים לקוברה שם שלא תפיל עוד. דרכי האמורי — ניחוש, וכתיב (שמות כג): "ולא תעשה כמעשיהם".

גמרא למה לי קרא — למימר: ולא שליתה? פשיטא דאסורה, דשמא יצא הולד והרי הוא כילוד, ושליא נתריה אחריה, ולא שריתה שחיטה! אסמכתא בעלמא — ולדרשא אחריתי אתא. עיקר קרא לאותן מן הטחול ומן הכליות, כדאמר לעיל בפירקין (חולין סט,ב). עור חמור — שהוא קשה ומאוס. ששלקו — בשלו הרבה מאד. אי לטומאת אוכלין — אם נעשה אוכל לטמא טומאת אוכלין.

תוספות

דקנה משכא דידיה — בקונטרס גרס בדליית. ורבינו חננאל ורבינו תם גרסי ברייש, פירוש: רירים, ליחה שלו. שאז מדבק בו העור ומעלה בו ארוכה. [שייך לעמוד ב] **עור** ששלקו מטמא טומאת אוכלין — ואם תאמר: אם כן יאכל עור בפסח, דהא תנן (פסחים פד,א): כל הנאכל בשור גדול בשלקא — נאכל בצלי בגדי הרך! ויש לומר: דבעינן שיהא נאכל בשלקא שלא על ידי הדחק.

ג שנינו על השליה הנמצאת במעי בהמה שנשחטה: **ואינה מטמאה** לא טומאת אוכלין ולא טומאת נבלות. **בעי** [שאל] **ר' יצחק בר נפחא: עור חמור ששלקו** (שבישל אותו), **מהו** דינו? ושואלים: **למאי** [לאיזה ענין] הוא שואל, **אי** [אם] **לענין טומאת אוכלין** — **תנינא** [שנינו] כבר דבר זה,

נִקְלַף מַהוּ? נִסְדַּק מַהוּ? נִיטַל שְׁלִישׁ הַתַּחְתּוֹן מַהוּ? תָּא שְׁמַע, [יא] דְּאָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עוֹר הֲרֵי הוּא כְּבָשָׂר. — דִּלְמָא דִּקְנָה מַשְׁכָּא דִּידֵיהּ! אֲמַר רַב אַשִׁי: כִּי הֲוֵינַן בֵּי רַב פַּפִּי אִיבַּעְיָא לָן, נִקְדַּר כְּמִין טַבַּעַת מַהוּ? וּפְשַׁטְנָא מֵהָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: דָּבָר זֶה שָׁאַלְתִּי לַחֲכָמִים וְלָרוֹפְאִים, וְאָמְרוּ: מְסָרְטוֹ בְּעֶצֶם וּמַעֲלֶה אֲרוּכָה, אֲבָל [ח] פַּרְזְלָא — מִזְרַף זָרֵיף. אֲמַר רַב פַּפָּא: וְהוּא דִּקְנָה גַּרְמָא דִּידֵיהּ.

א משנה הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה וּמָצָא בָהּ שְׁלִיָּא — נֶפֶשׁ הַיָּפָה תֹּאכְלֶנָּה, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא טוּמְאַת אוֹכָלִין וְלֹא טוּמְאַת נְבֵלוֹת. חִישֵׁב עָלֶיהָ — מְטַמְּאָה טוּמְאַת אוֹכָלִין, אֲבָל לֹא טוּמְאַת נְבֵלוֹת. [ט] שְׁלִיָּא שֶׁיָּצְתָה מִקְצָתָהּ — אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה; סִימַן וָלָד בָּאִשָּׁה וְסִימָן וָלָד בַּבְּהֵמָה. [י] הַמְּבַכֶּרֶת שֶׁהִפִּילָה שְׁלִיָּא — יַשְׁלִיכֶנָּה לַכְּלָבִים, וּבְמוּקְדָּשִׁין — תִּקָּבֵר. וְאֵין קוֹבְרִין אוֹתָהּ בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים, וְאֵין תּוֹלִין אוֹתָהּ בְּאִילָן, מִפְּנֵי דַרְכֵי הָאֱמוֹרִי.

ב גמרא מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: [יא] "כָּל בְּהֵמָה תֹּאכְלוּ" — לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיָּא; יָכוֹל אֲפִילּוּ יָצְתָה מִקְצָתָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתָהּ" — אוֹתָהּ וְלֹא שְׁלִיָּתָהּ. מִכְּדֵי [יב] אֵין שְׁלִיָּא בְּלֹא וָלָד, לָמָּה לִי קְרָא? — קְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא.

ג "וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה". בָּעֵי רַבִּי יִצְחָק בַּר נַפְּחָא: עוֹר חֲמוֹר שֶׁשְּׁלָקוֹ, מַהוּ? לְמַאי, אִי לְטוּמְאַת אוֹכָלִין — תָּנֵינָא,

מקצתה קודם שנשחטה הבהמה — הרי היא אסורה כולה באכילה, שכן שליה היא סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה, ויש לחשוש שבאותו מקצת שיצא — יצא ראש העובר, ובמקרה זה דינו כילוד שאינו נטהר בשחיטת אמו, וכשנאסר הוולד — נאסרה השליה שלו. המבכרת שעדיין לא ילדה, שהפילה שליא — ישליכנה לכלבים, ואין חוששים שהיה שם זכר והוא בכור. ובמוקדשין אם היתה זו בהמה שהוקדשה לקרבן — תקבר השליה, מפני שאין שליה בלא ולד, ובהמת קדשים שילדה — ולדה קדוש בקדושתה, בין זכר ובין נקבה. ועוד אמרו בענין שליה: ואין קוברין אותה בפרשת (בצומת) דרכים, ואין תולין אותה באילן, כדי שבהמה זו לא תפיל עוד, מפני דרכי האמורי, שהן אמונות טפילות שבהם נוהגים הגויים.

ב גמרא על מה ששנינו ששליה שנמצאת בבהמה מותרת באכילה, אומרים: מנא הני מילי [מנין הדברים הללו]? דתנו רבנן [ששנו חכמים], "כל בבהמה אותה תאכלו" (דברים יד, ו), לשון "כל" — הרי זה בא לרבות את השליא. יכול אפילו יצתה מקצתה של השליה קודם שחיטה הריהי מותרת? תלמוד לומר: "אותה תאכלו" — אותה ולא את שליתה. ושואלים: מכדי [הואיל] ואנו מניחים כי אין שליא בלא ולד, הרי די בטעם זה כדי לאוסרה, ואם כן למה לי קרא [מקרא] ללמד שאם יצאה מקצתה אסורה? ומשיבים: קרא אסמכתא בעלמא [הכתוב היא אסמכתא בלבד], שהסמיכו אליו דין זה, אף שבאמת אין צורך ללומדו מכאן.

וכן אם נקלף הבשר מעל העצם מהו? אם נסדק מהו? אם ניטל שליש התחתון של עוביו, הצמוד לעצם, וכל השאר מנותק מן העצם, אבל עדיין מכוסה בעור, מהו? ומשיבים: תא שמע [בוא ושמע] ממה שאמר עולא אמר ר' יוחנן: עור הרי הוא כבשר, הרי שדי במה שנשאר העור. ודוחים: מכאן אין להוכיח, דלמא [שמא] עוסק ר' יוחנן במקום שמעיקרו אין בו בשר, אלא רק עור, כגון סמוך לארכובה, דקנה משכא דידיה [שקנה, החזיק העור בשלו], שהעור דבוק לעצם ומחזיקו. אבל במקום שהבשר ניטל והעור אינו דבוק לעצם לא אמר! אמר רב אשי: כי הוינן בי [כאשר היינו בבית] רב פפי איבעיא לן [נשאלה לנו] השאלה: אם נקדר, נחתך הבשר והעור בסכין כמין טבעת סביב מקום השבר, ומכל מקום רוב היקף העצם מכוסה בבשר, מהו? ופשטנא מהא [ופתרנו שאלה זו מזו] שאמר רב יהודה אמר רב: דבר זה שאלתי לחכמים ולרופאים, מה לעשות כשנשבר העצם וחתכו את הבשר סביב, ואמרו: מסרטו את מקום החתך בחתיכת עצם חדה, והדם שיוצא נקרש, וכך הוא מעלה ארוכה. ומעירים: ודווקא כשסורטים בעצם, אבל פרזלא מזרף זריף [ברזל רק חותך] ואינו מתקן. אמר רב פפא: והוא שאנו רואים דקנה גרמא דידיה [שקנה, החזיק העצם את הבשר שלו], שהוא דבוק אליו.

א משנה השוחט את הבהמה ומצא בה ברחמה שליא — נפש היפה (מי שאינו איסטניס) תאכלנה, מפני שהותרה בשחיטת הבהמה. וכל עוד לא חישב אדם לאוכלה, השליה אינה מטמאה לא טומאת אוכלין, שאם נגעה בה טומאה אינה נטמאת, לפי שאינה עומדת לאכילה, ודינה כפֶרֶשׁ בלבד. וכן מטעם זה, אם מתה הבהמה לא מטמאה השליה טומאת נבלות, שהנוגע בה אינו טמא. אבל אם חישב עליה לאכול אותה — מטמאה טומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבלות. שליא שיצתה אפילו

מסורת הש"ס

ז. חולין עו,ב.
ח. יבמות עו,א.
ט. ב"ק יא,א. חולין סח,ב.
י. תוספתא חולין פ"ד ט (ע"י"ש).
יא. תו"כ ויקרא יא, ג. ספרי דברים יד, ו. ילק"ש תורה תקלו. שם תתצא.
יב. משנה נדה כו,א. ב"ק יא,א. חולין עז,ב. בכורות כב,א. נדה יח,א. כז,א. ילק"ש תורה תקלו.

גרסות

דלמא דקנה משכא דידיה בכתי"מ ועוד: **דלמא התם דקנה משכא דידיה** ויש בכת"י: **דילמא שאני התם דקנה משכא דידיה** וגרסת הערוך: **ודילמא התם דקני משכא ריריה** ראה בתוס' ובעיונים.
נקדר בערוך וכן ברבינו גרשום: **נקדד.**
דבר זה שאלתי לחכמים ולרופאים בכתי"מ ועוד: **דבר זה שאלו לחכמים וחכמים לרופאים** ובחלק מכתה"י ועוד: **דבר זה שאל רבי לחכמים וחכמים לרופאים.**
אבל פרזלא מזרף זריף בכתי"מ ועוד: **ודוקא עצם אבל פרזלא מזרף זריף.**
אבל פרזלא מזרף זריף אמר רב פפא והוא דקנה גרמא דידיה יש בכת"י ועוד: **אמר רב פפא והוא דקנה גרמא דידיה אבל פרזלא מזרף זריף.**
דקנה גרמא דידיה גרסת הערוך: **דקני גרמא ריריה** וראה תוס'.
נפש היפה תאכלנה בכתי"מ: **נפש היפה תאכל אותה** ויש בכת"י: **נפש היפה תאכל.**
לא טומאת אוכלין ולא טומאת נבלות יש בכת"י: **לא טומאת אוכלין אף לא טומאת נבלות.**
סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה בחלק מכתה"י: **סימן הולד באשה וסימן הולד בבהמה** ויש במקורות: **כסימן ולד באשה כך סימן ולד בבהמה.**
מפני דרכי האמורי בכתי"מ ועוד: **משום דרכי האמורי.**
דתנו רבנן כל בהמה בכתי"מ ועוד ובמקבילות: **דתנו רבנן כל בבהמה.**
אותה ולא שליתה בכתי"מ: **ולא שליא** ויש בכת"י ובמקורות: **אותה ולא מקצתה.**
למה לי קרא קרא אסמכתא כבתי"מ ועוד: **למה לי קרא אסמכתא.**

לשון

נפש היפה
חכמים כינו בכמה מקומות את מי שאינו איסטניס כמי ש"נפשו יפה" או ש"דעתו יפה, והיא כנראה לשון נקיה.

העולם

שליא
ראה לעיל סח,א.

עיונים

דקנה משכא דידיה לפי גרסתנו הכוונה היא שהעור ("משכא") קנה, כלומר, החזיק בשלו, בעצם, שהוא מחובר ודבוק אליו מתחילה. אבל רבינו חננאל גורס: "דקני משכא ריריה", וכן הערוך (ערך רר). כלומר, שמא מדובר במקום שהקנה (העצם?) מושך רירים, שאנו רואים שרירים שנמשכים מן העור לעצם, והוא סימן של החלמה של המקום.
נקדר כמין טבעת רש"י ורבינו גרשום פירשוהו על הבשר החופה את העצם. אבל בערוך (ערך קד) פירשו על העצם, שנעשה בו פתח עגול כטבעת, ומסרטים אותו בעצם כדי שתצא ממנו לחלוחית (לגרסתו "ריריה"), שכשהיא מתייבשת הריהי סותמת את הפתח (ומעדותו של הרשב"א לעיל נראה שהם דברי רבינו חננאל).
נפש היפה תאכלנה כלומר, למרות שאינה חלק מגוף הבהמה ממש — אין בה איסור אבר שפרש מן החי, ונטהרה בשחיטתה (תפארת ישראל). ויש שהסביר כי אינה נחשבת כאבר המדולדל, למי שסבור ש"שחיטה עושה ניפול" (ראה לעיל עג,ב—עד,א, וכן דעת רב לעיל עו,א) (ראש יוסף).
ואינה מטמאה לא טומאת אוכלין ולא טומאת נבלות אינה מיטמאה טומאת אוכלים — במקרה שנשחטה הבהמה והיא עומדת לאכילה, ולא מטמאה טומאת נבלות — במקרה שלא נשחטה הבהמה, אלא מתה. וטעם הדבר — מפני שאין רואים אותה כבשר נבילה, אלא כפרש בלבד (להלן קיג,ב). והרמב"ם כתב כי האוכל שליא של נבילה אינו לוקה על כך (הל' מאכלות אסורות פ"ד הי"ח).
חישב עליה מטמאה טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבלות מטמאה טומאת אוכלים — שהרי חישב עליה לאוכלה, אבל לא טומאת נבלות, מפני שלמרות שיש לה דין אוכל — אין לה דין בשר.
המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים כלומר, למרות ששליא היא סימן לולד — אין חוששים שהיה שם זכר, ומשעה שיצא דרך פתח הרחם נעשה קדוש בבכורה, ודינו בקבורה, כדין קדשים שמתו. וטעם הדבר מפורש בגמרא להלן עמוד ב.
מפני דרכי האמורי דרכי האמורי הם דברים שאינם עבודה זרה, אבל נהגו הגוים לעשותם. והם מה שאסר הכתוב "ובחקתיהם לא תלכו" (ויקרא יח, יג. ראה תו"כ שם), או משום "ולא תעשה כמעשיהם" (שמות כג, כד. רש"י כאן). ומדובר ביחוד על דברים הקשורים בניחוש וכישוף, דברים שאין להם הגיון ולא נתאמתו בנסיון. ובתוספתא במסכת שבת נתייחדו שני פרקים (ז—ח) לרשימה של דברים האסורים משום כך.

אורח ההלכה

נקדר כמין טבעת נחתך הבשר בסכין מעל השבר בעיגול, כעין טבעת, ורוב היקף השבר מכוסה — כשרה. והוא שיהיה הבשר דבוק בעצם סביב החתך. כדברי רב יהודה בשם רב, וכהסבר רב פפא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ה ה"ח. שו"ע יו"ד נה, יא).
השוחט את הבהמה השוחט בהמה ומצא בה שליה — מותרת באכילה. כמשנה. (רמב"ם שם פ"ה הי"ג).
ואינה מטמאה שליה של נבילה — הרי היא כפרש ואינה מטמאה כנבילה. ואם חשב עליה לאכילה — מטמאה טומאת אוכלים. כמשנה. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאה פ"א הט"ו).
סימן ולד באשה המפלת שליה — תשב ימי טומאה וטהרה לזכר ולנקבה, ששליה היא סימן לוולד באשה. כמשנה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות איסורי ביאה פ"י הי"ד. שו"ע יו"ד קצד, ג).
סימן ולד בבהמה בהמה גסה שהפילה שליה — נפטרה מן הבכורה, שהשליה היא סימן לוולד בבהמה. כמשנה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ד ה"י. שו"ע יו"ד שטו, ז).
המבכרת שהפילה בהמה גסה שהפילה שליה — מותר להשליך את השליה לכלבים, שרק מיעוט הנולדים מתקדשים בבכורה ואין חוששים למיעוט. כהסבר רב איקא בריה דרב אמי בגמרא. (רמב"ם שם. שו"ע שם ז).
ובמוקדשין תקבר בהמת קדשים שהפילה שליה — צריך לקבור את השליה, שרוב הנולדים ממנה קדושים. כהסבר הגמרא. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ד ה"י).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

אי [אם] לענין **טומאת נבלות** — **תניא** [שנינו]! ומפרטים: **טומאת אוכלין** — **דתניא** [ששנויה ברייתא]: **העור והשליא** — **אין מטמאין טומאת אוכלין, אבל עור ששלקו, והשליא שחישב עליה** — **מטמאין טומאת אוכלין. טומאת נבילות נמי תנינא** [גם כן שנינו]: שעור ששלקו אינו מטמא, שנאמר: "וכי ימות מן הבהמה וכו' הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב" (ויקרא יא, לט), ודרשו חכמים "**בנבלתה**" — **ולא בעור, ולא בעצמותיו, ולא בגידין, ולא בקרנים, ולא בטלפים. ואמר רבה בר רב חנא: לא נצרכה** הלכה זו **אלא** אפילו **שעשאן ציקי קדרה,** שבישל את העור והעצמות וכו' בישול מרובה עם תבלינים, שבכל זאת אינם מטמאים. ואם כן, מדוע הוצרך ר' יצחק נפחא לשאול מה דינו של עור חמור ששלקו? ומשיבים: **לעולם** שאל ר' יצחק נפחא מה דינו לענין **טומאת אוכלין,** ואף שלכאורה שנינו שעור ששלקו מיטמא טומאת אוכלים, יש לומר **ששאני** [שונה] **עור חמור דמאיס** [שהוא מאוס], והשאלה היתה האם על ידי הבישול הוא נעשה אוכל.

אי לְטוּמְאַת נְבֵלוֹת — תְּנֵינָא! טוּמְאַת אוֹכָלִין — דְּתַנְיָא: הָעוֹר וְהַשְּׁלְיָא אֵין מִטַּמְּאִין טוּמְאַת אוֹכָלִין; עוֹר שֶׁשְּׁלָקוֹ, וְהַשְּׁלְיָא שֶׁחִישֵׁב עָלֶיהָ — מִטַּמְּאִין טוּמְאַת אוֹכָלִין. טוּמְאַת נְבֵילוֹת נַמִּי תָּנֵינָא: "בְּנִבְלָתָהּ" — וְלֹא בְּעוֹר, וְלֹא בְּעַצְמוֹתָיו, וְלֹא בַּגִּידִין, וְלֹא בַּקְּרָנַיִם, וְלֹא בַּטְּלָפַיִם; וַאֲמַר רַבָּה בַּר רַב חָנָא: לָא נִצְרְכָה אֶלָּא שֶׁעֲשָׂאָן צִיקֵי קְדֵרָה! —לְעוֹלָם טוּמְאַת אוֹכָלִין, וְשָׁאנֵי עוֹר חֲמוֹר, דְּמְאִיס.

א שנינו במשנה: **שליא שיצתה** מקצתה קודם שחיטה אסורה באכילה, שמא יצא באותו מקצת ראשו של העובר. **אמר ר' אלעזר: לא שנו אלא שאין עמה ולד שלם** במעי הבהמה, **אבל יש עמה ולד שלם** — **אין חוששין לולד אחר** שהיה בשליה זו ויצא ראשו או רובו. **ור' יוחנן אמר: בין אין עמה ולד, בין יש עמה ולד** — **חוששין לולד אחר** שהיה בה, ויצא, ואסורה באכילה. ומכאן עולה שר' יוחנן הוא המחמיר ור' אלעזר מיקל. ושואלים: **איני** [כן הוא]? **והא** [והרי] **אמר ר' ירמיה בקשר למחלוקת זו: לחומרא** [להחמיר] **אמרה ר' אלעזר, ור' יוחנן הוא המיקל! אלא, אי אתמר הכי אתמר** [אם נאמר כך נאמר], **אמר ר' אלעזר: לא שנו** ששליה שיצאה מקצתה אסורה באכילה **אלא** במקרה **שאינה קשורה בולד** (שלם) שנמצא במעי הבהמה, **אבל אם קשורה בולד** — **אין חוששין לולד אחר. ור' יוחנן אמר: אנו אין לנו** לאסור **אלא בשליא בלא ולד, אבל יש עמה ולד, בין קשורה בולד בין אין קשורה בולד** — **אין חוששין לולד אחר. והיינו** [והוא] **שאמר ר' ירמיה: לחומרא** [להחמיר] **אמרה ר' אלעזר. תניא כוותיה** [שנויה ברייתא כשיטתו] **של ר' אלעזר: אשה המפלת** עובר הנראה **כמין בהמה חיה ועוף, ושליא עמהן, בזמן שהשליה קשורה בהן** — **אין חוששין לולד אחר,** וכיון שעובר כזה אינו נחשב לוולד — אין האשה נחשבת יולדת, להביא עליו קרבן ולשבת בגללו ימי טומאה וימי טהרה. אבל אם השליה **אינה קשורה בהן** — לטומאת נבלות — אם נעשה בשר, להחשב כנבלת החמור עצמה. לא נצרכה — למעוטיהו, דהא ודאי לאו בשר הוא. אלא שנעשה ציקי קדרה — נשלן הרבה עם תבלין. לעולם לטומאת אוכלין — ומתניתא לא איפשיט, דהתם "עור ששלקו" תניא, ובעור בהמה אחרת קמיירי. אבל עור חמור מאיס. אלא שאין עמה ולד — באותה שנפיס. אבל יש עמה ולד — ורואים אם לאשו ורובו לפנים. אין חוששין — שמא עוד היה ולד אחר עם זה ויצא, ושליא זו שלו היא. וזה שנפיס כבר יצתה שליתו, ומכל מקום שליא זו אסורה, דשמא של ולד אחר היתה. והאמר רבי ירמיה לחומרא אמרה רבי אלעזר — דבר זה שהיה מחמיר מרבי יוחנן. לא שנו — דאסורה באכילה, דמשמע: אפילו יש עמה ולד בפנים. אלא שאינה קשורה בו — דהתם איכא למימר: לזה שנפנים היתה שליא אחרת, ועמוה ויצתה, ושליא זו של ולד אחר היתה, ועמוה ויצא. אבל קשורה בו — ודאי שליא זו שלו היתה, ומותרת באכילה. ורבי יוחנן אמר אנו אין לנו — שמא אסורה באכילה. אלא שליא — שיצתה מקצתה ואין עמה ולד בפנים, דהתם חיישינן שמא יצא מיהו הולד שם. אבל יש עמה ולד — אפילו אינה קשורה בו — מותרת, דבדידיה תלינן לה. מין בהמה חיה ועוף — ורבנן היא דאמרי במסכת נדה (כא,ב): כל שאין בו מלורת אדם — אינו ולד. אין חוששין לולד אחר — ואם נפתח הקבר בגלל דם, דהואי לידה ישמעאל — טהורה. אינה קשורה בהן הריני מטיל — על אמה הזאת.

תוספות

בנבלתה ולא בעור ולא בעצמות — ואם תאמר: אמאי לא מייתי מתניתין ד"העור והרוטב" (חולין קיז,ב) דתנן בהדיא דהעור אינו מצטרף לטמא טומאת נבלות? ויש לומר: דמייתי מהכא משום דרבה בר רב חנא קאמר עלה: לא נצרכה אלא עשאן לציקי קדרה. דאמתניתין לא מצי למימר, דמתניתין איצטריך לאשמועינן משום צירוף, דאין מצטרפין.

ולא בעור — כשאין עליו כזית בשר, דהכי אמר ב"העור והרוטב" (חולין קכד,א). והתם נמי דרשינן: "בנבלתה" — ולא בקולית סתומה. ושקולין הן.

המפלת מין בהמה וחיה — לא הוי מצי למינקט נפל, משום דתוך שלשה תולין בו את השליא, כדאמר רבא בפרק "המפלת" (נדה כו,ב).

מסורת הש"ס

א. עירובין כח,ב. תוספתא טהרות פ"ב ז.

ב. תו"כ ויקרא יא, לט. ילקו"ש תורה תקמד.

ג. נדה כו,ב.

גרסות

דתניא העור והשליא בכתה"י: **דתניא העור והשליא.**

מטמאין טומאת אוכלין בכתי"מ ועוד: **טמאין טומאת אוכלין.**

ולא בעור מלים אלו חסרות בחלק מכתה"י, וכן בתו"כ, ובכתי"מ הן מצויות לאחר: **ולא בטלפים** וראה דק"ס.

לעולם טומאת אוכלין בכתי"מ ועוד: **לעולם לטומאת אוכלין.**

בין אין עמה ולד בין יש עמה ולד ברוב כתה"י: **בין שיש עמה ולד בין שאין עמה ולד.**

לא שנו אלא שאינה קשורה בולד אבל קשורה בולד גרסת רש"י: **לא שנו אלא שקשורה בו אבל אינה קשורה בו.**

שקשורה בהן... קשורה בהן בכתי"מ ועוד: **שקשורה עמהן... שקשורה עמהן.**

לשון

ציקי קדירה ציקי קדירה קרויים כן כנראה משום שהיו מן הדברים שיוצקים לקדירה. ציקי קדירה הם מיני רוטב הנעשים כמו בימינו משיירי הבישול של מאכלי בשר שונים, שמוסיפים להם יין ותבלינים.

עיונים

ולא בעור ומדובר כשאין עליו כזית בשר, אבל אם יש עליו כזית בשר — מטמא כנבילה (ראה משנה להלן קכד,א).

אבל יש עמה ולד אין חוששין ואם ראשו ורובו של הוולד בפנים — השליה מותרת, שהותרה בשחיטת האם (ראה רש"י).

אין חוששין לולד אחר ואף שמיעוט השליה שיצא אסור באכילה, שהרי לא הותר בשחיטת הבהמה, מכל מקום הרוב שנשאר בפנים — מותר (רמב"ם, מאירי).

לא שנו אלא שאינה קשורה בולד גרסת רש"י היתה: לא שנו אלא שאינה קשורה בו. ולפיה פירש כי הלשון הכללית של המשנה, ששליה אסורה באכילה, מניחה כי מדובר אפילו יש עמה ולד בפנים (ואולי לפי זה גם לגרסתנו יש לנקד "בַּוָּלָד" בה' הידיעה).

המפלת מין בהמה חיה עוף והוזכר דווקא נפל כזה, מפני שבנפל רגיל — כל שלושה ימים תולים בו את השליה (נדה כו,ב). ובטעם הדבר סבורים היו בתוס', שדווקא בנפלים שאין דרך אשה ללדת — יש מקום לספק שמא השליה שנמצאה אינה של נפל זה. אלא שהתקשו: אם כן, נמצא שהברייתא המובאת כראיה לשיטת ר' אלעזר, מוכיחה להיפך, שבלידת נפל רגיל — אין חוששים לוולד אחר, למרות שהשליה אינה קשורה לו! ולכן הסבירו כי ההבחנה אינה בין נפל רגיל ושאינו רגיל, אלא בין נפל בצורת אדם לנפל בצורת בהמה חיה ועוף, שבנפל כמין בהמה חיה ועוף (בין באשה ובין בבהמה) — השליה נשארת קשורה לוולד.

אין חוששין לולד אחר ובדינו של המפלת כמין בהמה חיה ועוף נחלקו ר' מאיר וחכמים במסכת נדה (כא,א), שלדעת ר' מאיר דין האשה כדין המפלת נפל רגיל, ואם היה זכר — תשב עליו שבעה ימי טומאה, ושלושים ושלושה ימי טהרה, ואם היה נקבה — תשב עליו ארבעה עשר ימי טומאה וששים וששה ימי טהרה. ואילו לדעת חכמים — אין נפל כזה קרוי ולד עד שיהא בו מצורת האדם.

אורח ההלכה

העור והשליא העור והשליה — אינם מיטמאים טומאת אוכלין. עור ששלקו ושליה שחשב עליה לאכילה — מיטמאים טומאת אוכלים. כברייתא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת אוכלין פ"ב הט"ז).

בנבלתה ולא בעור וכו' אלו דברים שאין מטמאין מן הנבילות: העצמות והקרניים והטלפים, והעור אף על פי שאינו מעובד, והאלל והגידים והמרק, והתבלינים שמתבשלים עמה. במה דברים אמורים? בזמן שפרשו מן הנבילה, אבל הנוגע באחד מכל אלו כשהן מחוברים בבשר — הרי זה טמא, והוא שיהיה בבשר כזית. (רמב"ם שם הלכות שאר אבות הטומאה פ"א ה"ז).

עור חמור עור חמור ששלקו (בישלו בישול מרובה) — הרי זה ספק אם מיטמא טומאת אוכלים, או שאינו מיטמא משום שהוא מאוס ביותר. שלא נפשטה שאלה זו בגמרא. (רמב"ם שם הלכות טומאת אוכלין פ"ב הט"ז).

שליא שיצתה מקצתה שליה שיצאת מקצתה מן הרחם ושחט את הבהמה, אם היתה שליה זו מחוברת בוולד — מה שיצא ממנה אסור, והשאר מותר (ויש אומרים שכולה מותרת. ראב"ד). ואם לא היתה מחוברת בו — כולה אסורה, מפני שחוששים שמא היה ולד בתוך השליה. כר' אלעזר. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ה הי"ג).

המפלת מין בהמה חיה ועוף אשה שהפילה דמות הנראית כבהמה, חיה או עוף, ויצאה אתו שליה: אם השליה מחוברת אליו — אינה חוששת לוולד אחר, ואם אינה מחוברת אליו — חוששת לוולד אחר וצריכה לשבת מספק ימי טומאה כיולדת נקבה. כברייתא. (רמב"ם שם הלכות איסורי ביאה פ"י הט"ז. שו"ע יו"ד קצד, ז).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

חומר שתי ולדות — דחוששין שמא היה בשליא זו ולד גמור נקבה, ותשב עליו לנקבה. ואפילו בלידה ידישמא טמאה שבועיס כדין נקבה, מחמת ספק ולד אחר. וגם חומרו של זה נטיל עליה, ונאמר: ולד זה משליא זו, ולא היה בה ולד אחר, וזו אינה ולד, ואין לה שום ימי טוהר. והיינו חומר, שאם לא נמצא זה עמה — קיימא לן במסכת נדה (כד,ב): המפלת שליא — תשב לזכר ולנקבה, ונותנין לה מיהא ימי טוהר של זכר, דאין שליא בלא ולד. אבל לזו אין ימי טהרה. שמא נימוח שפיר של שליא זו — והוא היה ולד גמור. ושמא נימוחה שליתה של שפיר זה — ושליא זו לאו שלו היתה. אלמא, שאני לן בין קשורה לשאינה קשורה. מאי טעמא — ישליכנה לכלבים, ולא מספקינן לה בשליא הנכור? דבר הקדוש בבכורה — אם היה זכר. נדמה — *קונטרפייט"א, רחל שילדה מין עז, או עז שילדה דומה לרחל. ואמרינן בבכורות (יב,א) דלא קדיש, דכתיב: "אך בכור שור" [במדבר יח] — עד שיהא הוא שור ובכורו שור. וכל היולדות דרכן לילד מחצה זכרים ומחצה נקבות — הלכך, ולד זה ספק זכר ספק נקבה, ונקבה לא קדשה. ואם תמצי לומר זכר הוא — שמא נדמה הוא. הוו להו זכרים מיעוטא — ולמיעוטא לא חיישינן. רובא בר מיקדש הוא — בין זכר ובין נקבה, חוץ מנדמה. יש בו משום רפואה — כגון משקה או סם, או לחם שלוחם על המכה. אין בו משום רפואה — כגון שעושין שלא על החולי, כגון קנורת שליא בפרשת דרכים וכיוצא בהם, שדומין לניחוש.

תוספות

הריני מטיל עליה חומר שני ולדות — בקונטרס פירש דאתא כרבנן. אבל מתוך הלשון דחומר שני ולדות משמע כרבי מאיר, דחשיב ולדות בהמה חיה ועוף. וכגון דהך בהמה הויא זכר, דאי הויא נקבה — לא נפקא מינה מידי בחששא של שליא, אם לא היכא דחד קודם שקיעת החמה וחד לאחר שקיעה, כדאמרינן גבי סנדל בפרק "המפלת" (נדה כה,ב). אי נמי, יש לומר דאתיא מתניתין כרבנן, דלא חשבינא ליה ולד, וחומר שני ולדות הוי משום שליא גופה, ולא משום בהמה, ונותנין לה חומר זכר ונקבה. ומיהו, אי כרבנן אתיא — הוה ליה למימר: תשב לזכר ולנקבה ולנדה, דשמא אין כאן ולד אחד. ולפירוש הקונטרס אתי שפיר הא דלא קאמר "ולנדה", דהיינו חומר שני ולדות דקאמר. ואם תאמר: לפי מה שפירש, דנקט בהמה וחיה דוקא, אבל הפילה נפל — לא חיישינן לולד אחר, כיון דילדה כי אורחא. הא מתניתא ילדה כי אורחא, וחיישינן באינה קשורה לולד אחר. ומאי סייעתא מייתי לרבי אלעזר? אדרבה, קשיא ליה מהך ברייתא דנקט חיה ועוף דווקא, וסייעתא לרבי יוחנן! ויש לומר: דאין הדבר תלוי בכי אורחיה. אלא פשיטא ליה למסדר התלמוד דבצורת האדם תלוי הטעם שרגילה שליתה להתעכב, אבל אחר בהמה וחיה ועוף, לא שנא במעי אשה ולא שנא במעי בהמה — אין השליא רגילה להפרד מן הולד, אפילו ילדה הבהמה בר קיימא. ואם תאמר, דהכא קתני: שמא נימוח, משמע דספקא הוא. ואם כן, אמאי אסורה השליא באכילה כשיצתה מקצתה ויש עמה ולד? והא ספק ספיקא הוא: שמא אין כאן ולד אחר, ואפילו אם תמצי לומר יש כאן — שמא אין באותו מקצת רובא ולד. ובסוף פרק קמא דבבא קמא (יא,א) משמע דבספק ספקא שרי, דדייקינן מיניה דאין מקצת שליא בלא ולד, הא יש מקצת שליא בלא ולד — הוה ליה למשרי מספק ספיקא! ויש לומר: דבברייתא דקתני "שמא" — היינו בשליא הבאה אחר הולד, ולעיל איירי בשליא הבאה קודם ולד. אי נמי, אסורה באכילה משום דגזרינן מקצתה אטו רובא, כדמסיק בבבא קמא.

סמוך מיעוטא דנדמה למחצה דנקבות כו' — והא דתנן בפרק שלישי דבכורות (כא,ב): בהמה גסה ששפעה חררת דם — הרי זה תקבר ונפטרה מן הבכורה, ולא אמרינן ישליכנה לכלבים מהאי טעמא דהכא. דהתם לא אמרינן תקבר אלא כדי לפרסם דנפטרה מן הבכורה, כדאמר התם. ומה שאין דוחה לומר שם כן אלא משום קושיא דפריך ארבי חייא, דאמר: וכי מאחר דאינה מטמאה במגע ובמשא אמאי תקבר? ומשני: כדי לפרסמה כו' — בלאו הכי נמי היה צריך לטעם פרסום. אלא דאדרבי חייא לא ניחא ליה כל כך שתקבר מטעם פרסום, כיון דאפילו ילדה דבר הקדוש לא בעי קבורה, משום דבטל.

רובא בר מיקדש הוא — משום דאיכא נדמה דלא קדיש, קאמר רובא ולא כולה. ואם תאמר: והא בולד קדשים הכל קדוש, כדמוכח בתמורה בסוף פרק (כל הקרבנות) ["יש בקרבנות"] (תמורה יז,א), דקאמר: אבל כלאים טומטום ואנדרוגינוס — אי אתה מוצא אלא בולדות קדשים. אלמא כלאים הנולד מבהמה קדושה קדיש, וכל שכן נדמה, כדמוכח ב"מרובה" (בבא קמא עח,א), דקאמר: השתא כלאים מרבה ליה, נדמה מבעיא! ויש לומר: דסוגיא דהתם כמאן דאמר: ולדות קדשים במעי אמן הן קדושים, והכא — למאן דאמר: בהויתן הן קדושים. והא דנפל קדוש הכא היינו משום דילפינן מבכור דקדוש בבכורה, כדדרשינן בכריתות [צ"ל: בבכורות ג,א] מדכתיב "שגר". אי נמי, אפילו למאן דאמר במעי אמן הן קדושים נקט הכא רובא, משום דאיכא דמות דיונה דלא קדיש.

הדרן עלך בהמה המקשה

עיונים

הריני מטיל עליה חומר שני ולדות לפי שיטת ר' מאיר (ראה לעיל) חומר שני ולדות עניינו — זכר ונקבה, שאם אותו נפל היה זכר — יש לחשוש שבשליה היתה נקבה, ואם אותו נפל היה נקבה — יש לחשוש שמא היה זכר. אבל רש"י פירש את הברייתא לשיטת חכמים. וחומר שני ולדות עניינו — ולד בהמה וולד אדם, החשש שמא היה ברחם גם עובר בצורת אדם, שאם היה נקבה — האשה טמאה שבועיים, אך מצד אחר — החשש שהיה שם רק אותו עובר בצורת בהמה, שגם בו יש צד חומרה, שאין לאשה ימי טוהר שיש אחרי לידת ולד רגיל (שלושים ושלושה לזכר, וששים וששה לנקבה).

שאני אומר שמא נימוח שפיר וכו' כלומר, יש לחשוש שהיו ברחם האשה תאומים, שתי שליות ושני ולדות, והנפל והשליה שהפילה לפנינו אינם שייכים זה לזה.

נדמה כגון פרה שילדה כמין חמור, שאינו קדוש בבכורה, שנאמר: "אך בכור שור" (במדבר יח, יז) — עד שיהא הוא (האם) שור, ובכורו שור (בכורות ה,ב).

רובא בר מיקדש הוא כלומר, בין זכרים ובין נקבות — קדושים, ומכל מקום לא אמר "כולא", מפני שנדמה אינו קדוש (רש"י). ובתוס' העירו כי אף שהדין כן לענין בכורה, הרי מסוגיה אחרת (תמורה יז,א) מוכח לכאורה שכל מה שבהמת קדשים יולדת הריהו קדוש, וגם נדמה. וכתבו כי מדובר במחלוקת סוגיות, וסוגייתנו סבורה שוולדות קדשים מתקדשים בשעת לידתם ("בהווייתם") כמו בכור, וכשם שנדמה אינו קדוש בבכורה — הוא הדין בשאר קרבנות. ואילו הסוגיה האחרת סבורה כדעת האומר שדינם של שאר קדשים שונה משל בכור, שהם קדושים כבר במעי אמם. או שיש לפרש את "רובא בר מיקדש" כאן לא משום נדמה, שהוא אכן קדוש, אלא משום בהמה היולדת כמין דמות יונה, שאינו קדוש (ראה לעיל סט,א).

כל דבר שיש בו רפואה אין בו משום דרכי האמורי רש"י במסכת שבת (סז,א) פירש: שאין בו משום רפואה — דבר שאינו ניכר בו משום רפואה, אף על פי שיש בו רפואה. ועל כך הקשו בגמרא ממה שהתירו בברייתא לצבוע עץ בסיקרא, למרות שאין בו רפואה ניכרת. והרשב"א התקשה בפירוש זה מכמה צדדים, ופירש: דבר שאין בו משום רפואה — דבר שאין בו כלל משום רפואה. ולפי זה כך הקשו: וכי כלל הוא שכל שאין בו משום רפואה יש בו משום דרכי האמורי? והרי אילן שסוקרו בסיקרא — אין בו רפואה, ובכל זאת אין בו משום דרכי האמורי! (וראה עוד בחת"ס).

אורח ההלכה

דרכי האמורי כל דבר שהוא משום רפואה — אין בו משום דרכי האמורי. כדברי אביי ורבא. אבל אם עושה מעשה ואין ניכר בו שהוא משום רפואה (שהמומחים אינם אומרים שהוא מועיל. משנ"ב) — אסור משום דרכי האמורי. אבל כל לחש — מותר, גם אם אין ידוע שאותו לחש מועיל, כיון שיש לחשים שמועילים (משנ"ב). ולא אסרו אותם משום דרכי האמורי אלא באותם שבדקם ואינם מועילים. ויש מי שחשש בכל קמיע שאינו מומחה משום דרכי האמורי. וראה בביאור הגר"א. (שו"ע או"ח שא, כז).

הריני מטיל עליה חומר שני ולדות, שדנים אותה להחמיר כיולדת זכר וכיולדת נקבה, שאני אומר: שמא נימוח שפיר (עובר) של שליא זו שנמצא שם, והיתה בו צורת אדם (ואין ידוע אם זכר או נקבה), ושמא נימוחה שליתו של שפיר זה שנמצא, שיש לו צורת בהמה, והשליה שנמצאה היא של עובר אחר בצורת אדם שהיה שם.

הֲרֵינִי מַטִּיל עָלֶיהָ חוֹמֶר שְׁנֵי וְלָדוֹת, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא נִימּוֹחַ שָׁפִיר שֶׁל שְׁלִיָּא, שֶׁמָּא נִימּוֹחָה שְׁלִיָּתוֹ שֶׁל שָׁפִיר.

ב שנינו: **המבכרת שהפילה** שליה — יכול להשליכה לכלבים, ואין חוששים שהיה שם זכר והוא בכור. ושואלים: **מאי טעמא** [מה טעם הדבר]? **אמר רב איקא בריה** [בנו] של **רב אמי: רוב בהמות יולדות דבר הקדוש בבכורה** כלומר, ולד גמור, **ומיעוט בהמות** יולדות **דבר שאינו קדוש בבכורה, ומאי ניהו** [ומהו זה]? **נדמה**, שהוא דומה ליצור אחר ולא לאמו; **וכל היולדות — יולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות.** אם כן, **סמוך מיעוטא** [צרף את המיעוט] לשל **נדמה** שפטור מבכורה, **למחצה** של **נקבות, והוו להו** [ונמצאו] **הזכרים מיעוטא** [מיעוט], ולכן אין לחשוש שזו שליה של בכור. עוד שנינו: ושליה שנמצאה **במעי** בהמת **מוקדשין — תקבר**, מפני שהיא אסורה בהנאה. ומסבירים: **מאי טעמא** [מה טעם הדבר]? **רובא בר מיקדש** [רוב הוולדות בן הקדשה] **הוא**, שהרי בניגוד לבכורה, בשאר קדשים גם ולד נקבה קדוש.

ג עוד שנינו בענין שליה, **ואין קוברים אותה** בפרשת דרכים. ובענין זה, **אביי ורבא דאמרי תרווייהו** [שאמרו שניהם]: **כל דבר שיש בו רפואה**, שאנשים עושים אותו כדי להתרפא — **אין בו משום איסור דרכי האמורי**, וכל דבר **שאין בו רפואה**, אלא עושים אותו כמין כישוף — **יש בו משום דרכי האמורי.** ומקשים: **והתניא** [והרי שנויה ברייתא]: **אילן שמשיר פירותיו**, שפירותיו נושרים — **סוקרו** (צובעו) **בסיקרא** בצבע אדום, **וטוענו** (מעמיס אותו) **באבנים! בשלמא** [נניח] **שמה שטוענו באבנים** יש לזה טעם מסברה — **כי היכי** [כדי]

מסורת הש"ס

ד. (כעין זה) יבמות קיט,א. בכורות כ,ב.

ה. (כל הסוגיה) שבת סז,א. ילקו"ש תורה תקפז.

ו. שבת סז,א. ירושלמי שביעית פ"ד ה"ב. שם מע"ש פ"ה ה"א. תוספתא שביעית פ"א. שם שבת פ"ז טו.

גרסות

הריני מטיל עליה חומר שני ולדות בחלק מכתה"י: **הריני מטיל עליהן חומר שני ולדות.**

ומיעוט בהמות דבר שאינו קדוש בכתה"י: **ומיעוט יולדות דבר שאינו קדוש.**

אין בו רפואה בכתי"מ ועוד: **אין בו משום רפואה.**

*__קונטרפייט"א__ (צ"ל: קונטריפיי"ט) מן הצרפתית העתיקה contrefeit — בעל תכונות חריגות, משונה.

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com